

ATAȘAMENTUL SECURIZANT CA RESURSĂ A COMPETENȚEI PARENTALE

SECURE ATTACHMENT AS A RESOURCE OF PARENTAL COMPETENCE

CZU: 37.018

DOI: 10.46728/pspj.2021.v39.i2.p21-26

Lucia GAVRILIȚĂ

Centrul Speranța, director, drd. Institutul de Științe ale Educației, Chișinău
<https://orcid.org/0000-0002-5465-6668>

Rezumat

Prezentul studiu constituie un sistem de experimente, de date însoțite de interpretări științifico-metodice, de modele de atașament. Atașamentul se referă la crearea unei legături speciale dintre mamă și copil. Atașamentul securizant este considerat, de mai mulți autori, o sursă a competențelor parentale. Aceste chintesente exprimă atât concepția despre educația părinților, cât și atitudinea lor față de copilul tipic sau de copilul cu dizabilități. Studiile arată că unii părinți se adaptează mai bine decât alții la particularitățile copilului. Anume familia oferă copilului climatul de siguranță afectivă și este primul grup social în care copilul exersează comportamente sociale și se descoperă pe sine.

Cuvinte-cheie: atașament securizant, competență parentală, educația părinților, relația mamă-copil.

Abstract

This study represents a system of experiments and data accompanied by scientific and methodological interpretations, of attachment patterns. Secure attachment is considered by many authors to be a source of parental competence. These quintessences express both, the conception of parental education and their attitude towards the typical child or the child with disabilities. Studies show that some parents adapt better than others to the child's particularities. The family, specifically, offers the child the climate of emotional security and is the first social group in which the child practices social behaviors and discovers himself.

Keywords: secure attachment, parental competence, parental education, mother-child relationship.

Introducere. Dintre toate relațiile de tip social, cele stabilite între părinți și copii tind a fi cele mai durabile. Sunt legături de viață și moarte, legături necesare

în majoritatea familiilor, ele existând nu doar pentru a veni în întâmpinarea nevoilor de bază ale copilului mic, dar și pentru a furniza acestora exemple despre cum se

relaționează cu alți indivizi sau grupuri din afara familiei. Aceasta înseamnă, de fapt, că toate celelalte conexiuni, obligații și expectații de tip social se construiesc pe ceea ce se întâmplă între membrii familiei. În familie însușim un anumit tip de comportament, pe care îl practicăm nu doar față de figurile impunătoare ale familiei, cele cu autoritate, dar și față de persoanele care dețin puterea, în general [8, p.93].

În cele mai multe situații, părinții se raportează la solicitările multiple ale interacțiunii cu copiii în funcție de nivelul competenței parentale de care dispun.

Competența parentală reprezintă un sistem de cunoștințe, priceperi, capacități, deprinderi și abilități însoțite de trăsăturile de personalitate specifice și care îi permit părintelui să îndeplinească cu succes responsabilitățile parentale, să prevină și să depășească situațiile de criză în favoarea dezvoltării copilului și, astfel, să atingă obiectivele activităților educative [6].

Interacțiunea cu copiii solicită un set de strategii bazate pe cunoștințe privind dezvoltarea acestora și a abilităților interpersonale. Capacitățile și atitudinile care facilitează interacțiunea dintre părinte și copil sunt: a) răspunsul empatic; b) acceptarea pozitivă necondiționată; c) ascultarea activă; d) autenticitatea/congruența; e) capacitatea de a ajuta în rezolvarea problemelor sau gestionarea crizei [4, p.26].

Deși fiecare mamă în parte se atașează de copilul său într-un fel unic, majoritatea femeilor urmează unul din trei tipare generale și, așa cum se întâmplă și în cazul multor alte aspecte ale maternității, acest lucru se întâmplă inconștient, în cea mai mare parte. Deloc surprinzător, procesul de atașament începe din timpul sarcinii, cu gândurile și fantasmele femeii despre

copilul său nenăscut încă. Să aruncăm o privire la cele trei tipare comune de atașament și să ascultăm gândurile a trei femei diferite în perioada lor de sarcină. Modul în care își imaginează aceste femei bebelușii lor le va afecta căsnicia, stilul de viață, precum și propriul suflet [10, p.53].

Studiile arată că unii părinți se adaptează mai bine decât alții la particularitățile copilului. Aceste particularități sunt reflectate în temperamentele copiilor, care afectează modul de interacțiune cu părinții. Atașamentul apare așadar la intersecția dintre predispozițiile temperamentale ale copilului și oferta părinților. Din această perspectivă, M. Thomass și E. Chess subliniază relația dintre *stilul de disciplină parentală* și *temperamentul copilului* în stabilirea atașamentului între părinte și copil. Autorii concluzionează că nevoia de atașament este înăscută, prezentă la toți membrii speciei, însă capacitatea de a manifesta un veritabil atașament depinde de „întâlnirea” fiecărui individ cu o „figură de atașament”. Dacă acest lucru nu este posibil, întreaga dezvoltare ulterioară a individului are foarte mult de suferit [2, pp.82-84].

Atașamentul se referă la crearea unei legături speciale unul cu celălalt. Legătura dintre mamă și copil este inițial una fizică, fiind cea care ține mama în apropierea bebelușului, iar atunci când bebelușul învață să se deplaseze, ține bebelușul în preajma mamei, sau cel puțin întreține dorința să se întoarcă lângă mamă, la finalul incursiunilor sale prin lume. Acest atașament este cel care ține bebelușul în siguranță, la adăpost de pericolele externe ale lumii. Cu toate acestea, legătura bazată pe atașament are, de asemenea, și o componentă psihologică, conferind sentimentul de siguranță atunci când bebelușul și mama se

află unul lângă celălalt. Punctul culminant al sentimentului de siguranță, acela în care persoana experimentează senzația că este complet la adăpost, apare în momentul în care mama și copilul sunt îmbrățișați, piept lângă piept. Un copil ținut în brațe în acest fel îmbrățișează lumea fără teamă. Atașamentul mamei față de bebelușul ei ia naștere mai repede, apărând de obicei încă din primele săptămâni de viață ale bebelușului. Este ceva fascinant să poți asista la modul în care ia ființă atașamentul unei mame. În condiții normale, imediat după naștere, atunci când bebelușul trebuie curățat, moașa sau medicul aduc bebelușul înapoi la mama sa și îl pun pe pat, lângă ea. Acesta este momentul în care mama inițiază ceea ce eu pot descrie doar ca pe un dans lent cu bebelușul ei [10, p.212].

Scopul cercetării constă în elucidarea atașamentului securizant ca resursă a competenței parentale.

Rezultate și discuții. Competența parentală este reprezentată de către ansamblul abilităților fizice, intelectuale și emoționale ale adulților cu privire la modul în care interacționează cu copiii lor minori. Nivelul de competență parentală influențează dezvoltarea abilităților prosociale ale copilului de-a lungul stadiilor de dezvoltare și maturizare prin care acesta trece. Pentru o dezvoltare armonioasă copilul are nevoie de supraveghere, ghidare și disciplină. În situația în care aceste nevoi de supraveghere, ghidare și disciplină nu îi sunt asigurate de părinți, copiii își găsesc persoane semnificative pentru ei în grupul de prieteni. În cadrul relațiilor de familie copilul învață primele abilități de socializare care vor fi dezvoltate ulterior în grupul de prieteni și în societate. Rolurile parentale se dezvoltă o dată cu apariția copiilor în familie. La baza exercitării

acestor roluri parentale stau comportamentele și abilitățile părinților de a satisface în mod consistent nevoile de bază ale copiilor – siguranță, îngrijire, control și disciplină, dezvoltare cognitivă, afectivă și comportamentală. Copiii dezvoltă legături de atașament față de cei care îi îngrijesc zilnic și care de regulă sunt părinții lor. Atunci când nu există o coerență și o consistență a acestor reguli, când rolurile din familie nu sunt clar stabilite, când nu sunt clarificate limitele dintre aceste roluri familiale și nici un sistem valid de recompense și sancțiuni pot apărea problemele emoționale și de comportament ale copiilor [11].

În ultimele decenii, au fost avansate mai multe teorii care adoptă o perspectivă *reciprocă* sau *bidirecțională* cu privire la interacțiunile mamă-copil. Temperamentul și comportamentul copilului sunt văzuți ca factori care influențează comportamentul părinților, în timp ce răspunsurile acestora și toleranța parentală modifică comportamentul copilului [5, p.350].

Un aspect important al structurii de gen îl reprezintă responsabilitatea femeii de a crește copii.

Teoriile individualiste atribuie maternitatea predispozițiilor biologice ale femeii sau motivațiilor psihologice puternic internalizate în copilărie. Dar maternitatea are importante baze interacționiste: părinții se comportă astfel încât să corespundă imaginilor cognitive despre femei și bărbați, iar ideea de „îngrijire” a copiilor relaționează mai mult cu mama decât cu tata. În vreme ce teoriile individualiste prezic faptul că bărbații vor avea dificultăți cu „maternitatea”, chiar și în situații în care este nevoie de ei, teoria interacțională sugerează că aceștia pot performa noi roluri, atunci când se confruntă cu situații

deosebite și cu expectații sociale diverse [1, p.131].

Odată cu nașterea unui copil sănătos, majoritatea mamelor se percep pe ele însele ca fiind competente sau, cu alte cuvinte, persoane capabile să participe la propășirea speciei prin nașterea de bebeluși intacti. Mama unui copil cu dizabilități este rănită până în miezul, în nucleul acestei îndatoriri. Ea și tatăl resimt, în general, o durere și o vină care le va contamina întreaga experiență parentală în viitorul apropiat, iar uneori și multă vreme după. Ei ar putea fi bântuiți de căutarea unui motiv pentru apariția acestei dizabilități [10, p. 210].

Una dintre mame și-a descris sentimentele astfel: Continuam să caut ce anume aș fi putut să fac, sau să nu fac, pentru ca așa ceva să nu se întâmple. Cumva, undeva, cineva trebuia să fie responsabil de ceea ce se întâmplă. O altă mamă, distrusă de durere, și-a amintit: Mă simțeam neglijată, până și de Dumnezeu. De ce un astfel de copil să vină din mine? Am fost oare chiar atât de rea?

Relația de atașament dintre mamă și copil este inițiată pe baza răspunsului la nevoile copilului de îngrijire, protecție și securitate, nevoi care sunt mai mult sau mai puțin satisfăcute de adulții din jurul său. Astfel, copilăria este o perioadă de vulnerabilitate emoțională și fizică, în care copilul depinde de părinte sau de adultul care-l îngrijește și care va deveni principala sa figură de atașament sau persoană de referință [9, p.61].

Majoritatea autorilor definesc atașamentul ca „relația afectivă preferențială, selectivă și durabilă ce se stabilește între copil și părinți sau adulții care îl îngrijesc”. Înțelegem din această definiție că atașamentul reprezintă tendința copilului de apropiere față de anumite persoane

semnificative. Legăturile *sunt selective*, adică se regăsesc numai în interacțiunea cu acești indivizi. Aceste persoane îi oferă un sentiment de *siguranță, confort și securitate*, necesar pentru a explora mediul, un refugiu, dar și un element de consolare în momentele dificile, în special în primul an de viață. Treptat, această legătură durabilă se interiorizează și servește ca model de comportament în relațiile sociale ale copilului. Comportamentele de atașament se realizează cu una sau mai multe persoane de referință, dar nu toate aceste relații se situează la același nivel din punct de vedere calitativ. Ca urmare, asistăm la diferențe între indivizi în ceea ce privește atașamentul [2, p.83].

Atașamentul dintre mamă și copil a fost și este evaluat din perspective diverse, precum legătura dintre atașament și neuro-biologie; atașamentul și starea de sănătate; legătura dintre atașamentul și funcțiile sistemului imunitar, empatie, altruism, cultură și rezultate școlare; atașamentul la copiii instituționalizați; atașamentul și calitatea somnului la preșcolari, etc. Unele rezultate ale cercetărilor au fost surprinzătoare. De exemplu, în studiul referitor la atașamentul și calitatea somnului la preșcolari s-a remarcat faptul că atașamentul securizant nu îmbunătățește calitatea somnului la copil, dar mamele care prezintă au un atașament securizant și manifestă sensibilitate cunoscută și descriu într-un mod realist calitatea somnului copilului. Alte studii abordează atașamentul, cultura și religiozitatea. Acest studiu concluzionează faptul că părinții nereligioși sunt mai puțin sensibili, în timp ce părinții religioși tradițional continuă să se comporte într-o manieră adecvată cu nevoile copiilor lor și în perioadele de stres [9, p.62].

Relația de atașament reprezintă un tip

special de relație socială care implică o legătură afectivă între bebeluș și mamă, relație care poate fi caracterizată în termeni de reglare a emoțiilor. Conceptul central al teoriei atașamentului este cel de *modele de lucru*. În acord cu teoria lui Bowlby, se dezvoltă din experiențele timpurii și devin generalizări cu privire la așteptările față de ceilalți și față de lume.

Atașamentul este un sistem funcțional continuu care-i oferă copilului sentimentul securității și facilitează comportamentul de explorare. Calitatea relației de atașament își are originea în modul în care copilul vede în figura atașamentului o sursă de securitate. Atașamentul reprezintă un tip specific de relaționare interpersonală, o legătură afectivă de durată și intensitate substanțială [3, p.33].

În acest context, John Bowlby (1907-1990), fondatorul teoriei atașamentului, afirma: „Ceea ce constituie „capacitatea de a fi matern” nu poate fi considerat în termeni de ore pe zi, ci doar în termeni de plăcere resimțită de mamă și de copil în schimburile lor reciproce. Căldura schimburilor este văzută aici ca pozitivă, iar aceasta chiar și pentru autonomia copilului. În fapt, cu cât este mai călduroasă relația, cu atât mai bine își va dezvolta copilul individualitatea: această teorie va ilustra, printr-o abordare totodată clinică și științifică, subtilitatea comportamentelor noastre, care-i permite individului să se folosească de ceilalți ca să-și ia zborul, să se ajute de cunoscut pentru a se deschide necunoscutului, să se sprijine pe trecut pentru a îmbrățișa viitorul. Referindu-se la faimosul mecanism al „amprenteii”, J. Bowlby postulează că atașamentul copilului față de părinți ar avea o funcție adaptativă de protecție. El sugerează că siguranța experimentată în relație (ca și certitudinea că îndepărtarea

de părinte nu riscă să distrugă legătura) va servi ca sprijin pentru explorarea de către copil a lumii materiale și sociale. Astfel, atașamentul față de părinți ar servi totodată și unei a doua funcții adaptative: socializarea. Prin urmare, dacă a putut să experimenteze o anumită securitate în relația cu părinții săi (ca și certitudinea că relația va persista dincolo de separare), copilul se va simți mai liber să plece să descopere lumea fizică și socială, să exploreze și să stabilească noi relații [7, p.43-45].

Copilul cu atașament bazat pe securitate sau cu atașament sigur sau securizant: se constituie pe considerarea adultului ca bază de explorare a mediului. Pornind de la această bază securizantă, la care se poate întoarce dacă se întâmplă ceva negativ, copilul se angajează în explorarea mediului. Este evidențiată căutarea interacțiunii cu mama (persoana de referință) când aceasta se întoarce în cameră. În plus, reîntâlnirea mamei după absența sa duce la reacții pozitive: consolările mamei pentru absență sau îndemnul de acceptare a străinului înregistrează succes.

În final, pentru crearea unui atașament securizant și pentru o interacțiune eficace, e necesar:

- Să ocupăm o poziție pentru a fi la același nivel cu copilul (ne așezăm pe covor sau pe un scaun mic).
- Să folosim un limbaj adecvat vârstei copilului (joc, istorioare, muzică etc.).
- Să tratăm copilul într-o manieră individuală, cât mai potrivită (să reacționăm prompt la necesitățile lui; să fim atenți la gândurile, interesele, dorințele lui; să-i facem mici cadouri).
- Să fim demni de încrederea lui (să spunem lucruri adevărate, să nu facem promisiuni deșarte, să asigurăm confidențialitatea).
- Să creăm un mediu securizat atât fi-

zic, cât și psihologic.

Concluzii

1. Nașterea este o schimbare majoră care induce o stare de spaimă prin multitudinea factorilor de noutate pe care îi aduce și care influențează interacțiunile membrilor familiei.

2. În relația părinte-copil mic, interacțiunile sunt inițiate de mamă. Aceasta asigură protecția copilului, care însă, prin reacțiile sale și prin comportamentele de atașament determină răspunsul sau reacția de a asigura confortul copilului tipic sau cu dizabilități.

3. Atașamentul este o bază de siguranță și are două funcții esențiale pentru dezvoltarea și menținerea relațiilor socio-familiale: funcția de protecție și funcția

de socializare.

4. Atunci când se face referire la atașamentul dintre un părinte și un copil, aproape totdeauna vizualizăm și imaginea protectivă a mamei care își iubește copilul, indiferent de starea lui de sănătate.

5. Securitatea adusă de mamă pentru apărarea copilului vulnerabil împotriva oricărei agresiuni se constituie un factor de protecție și totodată, cel mai important factor care ajută copilul să se dezvolte.

6. Competența parentală reprezintă un sistem de cunoștințe, priceperi, capacități, deprinderi și abilități susținute de trăsături de personalitate specifice și care îi permit părintelui să îndeplinească cu succes responsabilitățile parentale.

Bibliografie

1. BĂRAN-PESCARU, A., *Familia azi: O perspectivă sociopedagogică*. București: Aramis, 2004. 175 p.

2. BONCHIȘ, E., *Familia și rolul ei în educarea copilului*. Iași: Editura Polirom, 2011, 419 p.

3. BUJOR, L., *Reglarea emoțională. Determinanți, consecințe afective și remedii*. Iași: Institutul European, 2019. 229 p. ISBN 978-606-24-0217-4

4. CHIRILENCO, S., TĂUTU, A., CUTASEVICI, A., *Educație familială. Strategii de informare/pregătire a părinților pentru funcția lor educativă*. Chișinău: Editura Bons Offices, 2005, 160 p.

5. DIMITRIU, O., *Introducere în psihologia clinică*. București: Tritonic, 2020, 579 p.

6. GLĂVEANU, M., *Un model factorial al competenței parentale*. În Milcu M.

Cercetare psihologică modernă: direcții și perspective, București: Editura Universitară, 2009.

7. KOLLY, S., RĂDULESCU, C., ANGHEL, M. *Manual de formare a specialistului în copilăria timpurie*. București: Humanitas, 2009. 375 p.

8. PÂNIȘOARĂ, G., *Psihologia copilului modern*. Iași: Editura Polirom, 2011, 219 p.

9. POPESCU, R., *Atașament versus abandon*. București: Tritonic, 2017. 200 p.

10. STERN, N.-D., *Nașterea unei mame. Cum te schimbă pentru totdeauna experiența maternității*. București: Trei, 2019. 254 p.

11. https://ro.wikipedia.org/wiki/Competen%C8%9Ba_parental%C4%83 (vizitat: 20.08.2021)

Primit la redacție: 10.09.2021